

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
ПОЛОНІЙНА АКАДЕМІЯ У ЧЕНСТОХОВІ (ПОЛЬЩА)**

Ужгородські польські наукові читання: історія, культура, політика, право

Науковий збірник

**11 листопада 2013 року
м. Ужгород**

Поліграфцентр «Ліра», 2014

Редакційна колегія:

Співголови:

Лендъел Мирослава, доктор політичних наук
Палінчак Микола, кандидат історичних наук

Відповідальний секретар:

Стряпко Антоніна, кандидат політичних наук.

Члени редколегії:

Зеленько Галина, доктор політичних наук
Зимомя Іван, доктор філологічних наук
Кіш Єва, доктор історичних наук
Лемак Василь, доктор юридичних наук
Мігряєва Світлана, кандидат історичних наук
Пелін Олександр, кандидат філософських наук
Приходько Володимир, доктор економічних наук
о. Лупінські Станіслав, доктор габ.
(ректор Полонійної академії у Ченстохові)
Ярнецькі Міхал, доктор габ. (Польща)

*В оформленні використано акварель художника Антона Ковача
«Мотив з мостом Вільгельмбрюкке» (м. Слупськ, 1994).*

Матеріали публікуються в авторській редакції.

Автори статей несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, цитат, дат, географічних назв, власних імен та інших відомостей.

- © Науково-дослідний інститут Центральної Європи ДВНЗ "УжНУ", 2014
- © Інститут економіки та міжнародних відносин, 2014
- © Факультет міжнародних відносин ДВНЗ "УжНУ", 2014
- © Полонійна академія у Ченстохові (Польща), 2014
- © Автори статей, 2014
- © Лендъел М., Палінчак М., Стряпко А., упорядкування, 2014
- © Поліграфцентр «Ліра», 2014

ЗМІСТ

<i>Від редакторів</i> (Лендъел М., Палінчак М.).....	5
<i>Ліхтей І.</i> СУПЕРНИЦТВО ПОЛЬСЬКИХ КНЯЗІВ ЗА ВОЛОДІННЯ КРАКОВОМ У 80-х РОКАХ XIII ст. Й ПОЗИЦІЯ ГАЛИЦЬКОГО ПРАВИТЕЛЯ ЛЕВА ДАНИЛОВИЧА ТА ЧЕСЬКОГО КОРОЛЯ ВАЦЛАВА II.....	7
<i>Сташина-Неймет М.</i> ІКОНІЧНІСТЬ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН НА ПРИКЛАДІ БЕРЕСТЕЙСЬКОЇ УНІЇ 1596 РОКУ	28
<i>Пеняк П.</i> ДОСЛІДНИК ІСТОРІЇ СЛОВ'ЯНСТВА	37
<i>Шагурі О.</i> ПОЛЬСЬКІ НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНІ ЖУРНАЛИ 1838–1842 РОКІВ	42
<i>Зимомря І., Зимомря О.</i> ДИСКУРС КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ У ПОЛЬСЬКОМОВНІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ ІВАНА ФРАНКА	47
<i>Лях Т.</i> ПОЛЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА РАНЬОГО МОДЕРНІЗМУ В УКРАЇНСЬКІЙ КРИТИЦІ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX ст: НЕОРОМАНТИЧНИЙ ДИСКУРС	56
<i>Палько О.</i> РУЙНУЮЧИ СТЕРЕОТИП ІНШОГО: РОЛЬ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ У КУЛЬТУРНОМУ ДІАЛОЗІ (Приклади Лешека Коллаковського та Оксани Забужко)	65
<i>Радь Т.</i> УКРАЇНО-ПОЛЬСЬКЕ ПОГРАНИЧЧЯ: ЗАКЕРЗОННЯ ТА СХІДНІ КРЕСИ	72
<i>Ляхижа М.</i> ПОСТКОМУНІСТИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА: ЗАГАЛЬНЕ ТА ОСОБЛИВЕ	84
<i>Гайданка Є.</i> СУСПІЛЬНА ДИНАМІКА КОНСОЛІДАЦІЇ ДЕМОКРАТІЇ В ПОЛЬЩІ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР	94
<i>Брусиловська О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ ПОЛЬЩІ НА ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ, ДОСЯГНЕННЯ.....	100
<i>Хома Н., Ланюк Є.</i> РОЗВИТОК ПОЛЬСЬКОГО ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	108
<i>Стряпко І.</i> ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ В ПОЛЬЩІ ТА СЛОВАЧЧИНІ	115
<i>Лендъел М.</i> ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК АКТОР ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОЇ ПОЛІТИКИ У ПОЛЬЩІ	122

<i>Лупіньскі С.</i> РОЛЬ ПРИРОДНОГО ПРАВА У СТВОРЕННІ ПОЗИТИВНОГО ПРАВА	130
<i>Палінчак М.</i> РЕЛІГІЙНА СИТУАЦІЯ В СУЧАСНІЙ ПОЛЬЩІ	135
<i>Jarnecki M., Palinczak M.</i> SYTUACJA RELIGIJNA NA ZAKARPACIU W LATACH 20. I 30. XX WIEKU	145
<i>Зан М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ТА ЕТНІЧНИХ МЕНШИНИ ПОЛЬЩІ	168
<i>Sawa-Szajka E.</i> КОВІЕТУ І ЕДУКАСЈА АКАДЕМІСКА.....	183
<i>Стряко А.</i> КОНЦЕПТУАЛЬНЕ НАПОВНЕННЯ ЗОВНІШНЬО- ПОЛІТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ ПОЛЬЩІ ЩОДО УКРАЇНИ	202
<i>Гайдукевич А.</i> ІСТОРИЧНА ПОЛІТИКА РОСІЇ ТА ПОЛЬЩІ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ: ШЛЯХ ДО ПОРОЗУМІННЯ ЧИ КОНФРОНТАЦІЇ?	211
<i>Білонозко Є., Невзгляд А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ ПОЛЬСЬКОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС	217
<i>Савка О.</i> ІНТЕГРАЦІЯ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА В СИСТЕМУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС.....	225
<i>Лукиш О.</i> ПОЛЬЩА ІНІЦІУЄ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ ЧЕРЕЗ СПІВПРАЦЮ ПАРЛАМЕНТІВ, НАУКОВЦІВ І ГРОМАДСЬКОСТІ.....	232
“ЄВРОПА КАРПАТ” КРАСІЧИНСЬКА ДЕКЛАРАЦІЯ 23 ЛЮТОГО 2013 Р. (м. Красічин, Польща).....	238
<i>Лупіньскі С.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ СПІВПРАЦІ НА ПРИКЛАДІ ДОГОВОРІВ МІЖ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ	241
<i>Носа Н.</i> ПАРТНЕРСТВО ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ. ДОСВІД ЦЕНТРУ УКРАЇНСЬКО- ПОЛЬСЬКОГО ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	246
<i>Резюме</i>	250

ВІД РЕДАКТОРІВ

Сприйняття Польщі і поляків українців завжди були амбівалентними, взаємовідносини – щонайменше діалектичними. Держава-союзник, держава-метрополія, держава-суперник, держава-партнер. Поляки – закляті вороги і друзі, ситуативні попутники: залежно від епохи, геополітичного виклику та цінностей, які поділяли два сусідні народи, доля яких переплелася аж до переселення українці глиб Польщі, поляків – у Сибір. Трагізм відносин пояснюється ще й тим, що в них завжди був «третій»: країна, яка поширюючи свій вплив пересувала кордони, ускладнювала й так не прості стосунки українців і поляків штучними міфологемами, економічними важелями чи (напів)насильницьким приєднанням. Роль «третього» виконували і продовжують відігравати «великі» європейські гравці: Німеччина і Росія. Можливо, саме через це «танго втрьох» чи, навіть, «вчотирьох» історію Польщі, сьогодення суспільства-сусіда складно аналізувати без емоцій, без звинувачень чи, навпаки, надмірних очікувань і надій. Водночас, Польща і Україна як форпости європейської цивілізації і, при тім, ще не остаточно секуляризованої і матеріалізованої духовності мають взаємну цінність один для одного: як підживлювачі культури, творці суспільних і політичних смислів, економічних моделей. Тому звернення до вивчення різних аспектів історії, культури, політики і права Польщі українськими вченими має значну цінність, адже досліджуючи сусіда, ми пізнаємо себе: якими варто ставати, чи, навпаки, уникати.

Для України польський досвід є надзвичайно важливим та повчальним. Особливо слід звернути увагу на досвід проведення адміністративної реформи, реформи в сфері охорони здоров'я, соціального забезпечення. Але, авжеж, найбільш вдалим є досвід економічних реформ. Не дарма, Сполучені Штати Америки анулювали Польщі заборгованість саме за проведення успішних перетворень та змін, а країни Європейського Союзу, в свою чергу, зменшили заборгованість Польщі перед ними на 50%.

Традиції польських студій в Закарпатті не є такими глибокими, як, до прикладу, угорських, словацьких чи, навіть, «неприкордонних» чеських, що пояснюється різними траєкторіями державної приналежності, (не)протяжністю кордонів, епізодичністю контактів за винятком, хіба-що, міжвоєнного періоду та сучасності. Однак, це означає, і відсутність історичних образ, ліній, які можуть тяжіти над сприйняттям розвитку свого сусіда, чого складно уникнути регіональним вченими під час аналізу відносин та розвитку Угорщини. При тім, до творення цього наукового збірника долучилися і вчені із інших наукових центрів, що дозволяє надати дослідженню поліфонічності та багатоспектності.

*Мирослава Лендьел,
Микола Палінчак*

Ігор Ліхтей,
кандидат історичних наук
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

СУПЕРНИЦТВО ПОЛЬСЬКИХ КНЯЗІВ ЗА ВОЛОДІННЯ КРАКОВОМ У 80-Х РОКАХ XIII СТ. Й ПОЗИЦІЯ ГАЛИЦЬКОГО ПРАВИТЕЛЯ ЛЕВА ДАНИЛОВИЧА ТА ЧЕСЬКОГО КОРОЛЯ ВАЦЛАВА II

У статті висвітлено перебіг подій, пов'язаних із боротьбою польських князів з династії П'ястовичів за Краків наприкінці 80-х років XIII ст. Розглядається позиція правителів сусідніх держав, зокрема галицького князя Лева Даниловича та чеського короля Вацлава II щодо цього суперництва. Робиться спроба проаналізувати як історичні джерела, так і погляди на окреслену проблему українських, чеських і польських учених.

Ключові слова: *Краків, П'ястовичі, Генрик IV Пробус, Владислав I Локток, Лев Данилович, Вацлав II.*

Польська держава, яка стрімко зійшла на європейську політичну сцену в другій половині X ст., упродовж короткого часу здобула загальне визнання. Уже в 1000 р. за правління Болеслава I Хороброго (992–1025) німецький володар Оттон III визнав самостійність Польщі як держави, незалежної від Римської, тобто Німецької, імперії. Відтак Болеслав I Хоробрий довершив процес піднесення своєї вітчизни здобуттям у 1025 р. королівської корони. Наприкінці 30-х років XI ст. польські землі охопила глибока криза. Та невдовзі Польща знову піднялася і аж до кінця XI ст. відігравала важливу роль у центральноєвропейській політиці.

Водночас уже в першій половині XI ст. спостерігаються перші прояви поділу країни на уділи. Своєї кульмінації відцентрові тенденції досягли наприкінці століття, коли Польща стала розпадатися на удільні володіння. Занепад Польщі не зупинив навіть ухвалений 1138 р. Болеславом III Кривоустим (1102–1138) закон (статут) про успадкування влади. Цей правитель намагався узгодити єдність держави з партикулярним правлінням і задля цього запровадив сеньйоріальну систему, згідно з якою в окремих уділах мали володарювати самостійні князі, але вони повинні були визнавати верховну владу найстаршого з П'ястовичів з осідком у Кракові. Такий

старший (верховний) князь отримував титул принцепса (*princeps*) і був по відношенню до своїх братів сеньйором (*senior*) [4, с. 101; 5, с. 22–25, 31; 7, с. 71; 16, с. 41–44, 57]. Однак усі зусилля Болеслава Кривоустого виявилися марними. Польща й надалі дробилася, а її політичне реноме послаблювалося внутрішніми чварами. Невдовзі після смерті Болеслава III Кривоустого Польська держава надовго опинилася в стані політичної роздробленості і, як наслідок, було втрачено королівський титул, сталася децентралізація влади і країна виявилася не в змозі протистояти натиску з боку сусідів.

Прагнення щодо централізації польських земель стали проявлятися аж у першій третині XIII ст. Вони зародилися в Силезії, а саме – у Вроцлавському князівстві. Однак ця перша спроба досягнення державної єдності завершилася трагічно через вторгнення монголо-татар, які в 1241 р. розгромили польські війська у битві при Легниці і безжально сплюндрували всю Силезію. В результаті, у другій половині XIII ст. Польща продовжувала залишатися політично роздробленою країною. На той час вона становила конгломерат самодостатніх державних утворень, кількість яких постійно зростала. Якщо в середині XIII ст. на польських теренах існувало 11 удільних князівств, то наприкінці окресленого в назві дослідження періоду їх налічувалося вже 23 [5, с. 112; 8, с. 78; 16, с. 63; 23, с. 73]. Такі регіони, як Силезія, Мазовія, Куявія, Великопольща, Малопольща та ін., перетворилися в самостійні держави, де були свої верховні й удільні князі з династії П'ястів. Кожний із цих регіонів жив власним політичним, господарським і культурним життям.

Постійні міжкнязівські усобиці перешкоджали подоланню анархії й беззаконня шляхти, підривали позиції Польщі на міжнародній арені. В результаті, значні території Західного Помор'я та Любуську землю загарбали брандебурзькі маркграфи, а Хелмінський край захопив войовничий Тевтонський орден [8, с. 76–77, 13, с. 123–124]. Чималих збитків завдали Польщі монголо-татарські набіги 1259–1260 та 1287 років, які спустошували країну. Найбільше постраждали Малопольща й Силезія [4, с. 112; 16, с. 63; 18, с. 307–314]. Відтак інтерес до роздроблених польських князівств стали проявляти чеські королі, зокрема Пршемисл Отакар II (1253–1278) та його син Вацлав II (1283–1305). Так, у сфері впливу Пршемисла Отакара II досить часто опинялися слабкі силезькі князі, з котрими він, однак, обмежувався лише дружніми стосунками. Натомість Вацлав II, дотримуючись універсалістської політики свого батька, вирішив, перш за все, поставити Малопольщу в залежність від Чеського королівства.

Отже, політична роздробленість та постійні конфлікти удільних князів призвели до того, що Польська держава стала об'єктом зазіхань з боку своїх, більш могутніх, сусідів: Брандебурзького маркграфства, Тевтонського ордену, Чеського королівства.

В останній третині XIII ст. окремі правителі з династії П'ястів за підтримки рицарства, частини духовенства та містян стали проявляти прагнення до об'єднання польських уділів в єдину державу. Але при цьому, як відзначають деякі сучасні польські дослідники, кожний князь прагнув, аби об'єднання країни було досягнуто під його керівництвом, але не за його рахунок. Адже теоретична рівноправність усіх П'ястів не дозволяла їм визнати над собою зверхність одного з представників династії [16, с.80]. Як, влучно зауважив англійський історик Норман Дейвіс, спроби "об'єднати князівства П'ястів нагадували гру в примітивний більярд, коли кожен гравець намагається закотити півдюжини куль у пронумеровані ямки, тоді як його суперники, торсаючи стіл, пробують зробити те саме" [4, с.117].

В результаті, загальному й повсякчас наростаючому бажанню подолати політичну роздробленість Польщі перешкоджали егоїзм місцевих князів та локал-патріотичні суперечки про те, котрому з історичних регіонів належить стати ядром відродженої монархії. За право вибороти першість змагалися три економічно найрозвиненіші області країни. Великопольща з архієпископським Гнезном, де в X ст. зародилася польська державність, Малопольща з її головним містом Краковом, де знаходилася резиденція останніх правителів-принцепсів, та Силезія на чолі з Вроцлавом, міць якого набувала дедалі більших обертів. Найбільш притягальним для багатьох князів був Краків як польська столиця [5, с.40,59]. Той, хто володів Краковом та Вавельським замком, мав усі підстави претендувати на верховну владу в Польщі. Краківські князі посідали чільне місце в ієрархії інших удільних правителів. Тому боротьба за Краків становила яскраву сторінку об'єднавчих зусиль останньої третини XIII ст.

Консолідації політичних відносин у Малопольщі сприяло правління Болеслава V Сором'язливий (1243–1279). Після смерті 1247 р. мазовецького князя Конрада I, він об'єднав під своєю владою обидва малопольські уділи – краківський і сандомирський [8, с.78]. Болеслав V Сором'язливий був одружений із Кінзою, донькою угорського короля Бели IV (1235–1270), тому в закордонній політиці орієнтувався на союз із рідним тестем та галицько-волинським князем Данилом Романовичем (1205–1264, з 1253 р. – король). Так, Болеслав V Сором'язливий підтримав Бела IV в конфлікті між Чехією й Угорщиною за спадщину австрійських герцогів Бабенбергів. Натомість при дворі краківсько-сандомирського володаря значний вплив мало духовенство, тож дуже швидко він став послухним знаряддям в руках церкви. Про це свідчить, зокрема, привілей Болеслава V Сором'язливого від 1252 р., який дарував кліру Краківської єпархії широкі права на власне судочинство [5, с.47, 57].

Спираючись на рицарство, Болеслав V Сором'язливий намагався послабити зростаючу могутність малопольських вельмож. На той час у

службовій ієрархії перше місце належало краківському воєводі. З метою обмеження його впливу Болеслав V зробив головною посадовою особою каштеляна. У 1273 р. проти Болеслава V Сором'язливого виступила частина магнатів, котрі запросили на краківський престол опольського князя Владислава (1246–1281), прибічника чеського короля Пршемисла Отакара II. Повсталих підтримав краківський єпископ Павел із Пшеманкова. У кривавій сутичці біля Богуцина змовники зазнали поразки, але Болеслав V Сором'язливий був змушений піти на поступки, позаяк шляхта погрожу-вали продовжити фронду. За цих обставин надійною опорою князя, крім середнього стану рицарства, стали малопольські міста. Зазнавши значних спустошень у ході татарського нападу, вони активно відбудовувалися й швидко розросталися. Особливо прихильним Болеслав V Сором'язливий був до Кракова, який у 1257 р. одержав німецьке міське право, що забезпечувало йому більшу автономію [28, с.68–69].

Оскільки Болеслав V Сором'язливий не залишив після себе потомства, то, згідно з його заповітом, краківський трон у 1279 р. зайняв серадзький князь Лешек Чорний (1279–1288). Це призвело до політичного об'єднання Малополющі із Серадзькою та частиною Ленчицької земель. Тому можна вважати, що Лешек Чорний зробив перший крок на шляху до відродження Польщі як держави. Проте його прагнення консолідувати Малополющу на-штовхнулося на рішучий опір вищої знаті, котра у своїй боротьбі з князівською владою намагалася використати військові сили сусідніх правителів.

Слід відзначити, що в цей час претензії на Краківську землю висунув і галицький князь Лев Данилович (1269 – бл.1301). Ось як про це сповіщає “Галицько-Волинський літопис”: „У рік 6788 [1280]. По смерті ж великого князя Болеслава (Болеслав V Соромливий – *І.Л.*) не було кому княжити в Лядській землі, тому що не було в нього сина. І захотів собі Лев [Лядської] землі, але бояри [в Ляхах] були сильні і не дали вони йому [сеї] землі” [11, с.431–432; 15, стлб. 881]. Попри примарність своїх амбіцій, галицький князь удав ображеного і вирішив організувати похід на польські землі проти Лешека Чорного. Тепер Лев Данилович, згідно з повідомленням “Галицько-Волинського літопису”, “захотів частини в землі Лядській – города на Україні” [11, с.432; 15, стлб. 881]. Історик М.Грушевський, а слідом ним і сучасні дослідники В.Котляр та Л.Махновець, припускають, що при цьому йдеться, мабуть, про Люблінську землю, якою деякий час володів Левів батько – галицько-волинський володар Данило Романович [3, с. 96; 10, с.223; 11, с.432].

Позаяк власних сил Леву Даниловичу не вистачало, тож він звернувся по допомогу до татарського хана Ногая, який відразу ж прислав орду і навіть примусив відправитися в похід його брата Мстислава та інших волинських

князів. Як впливає з “Галицько-Волинського літопису”, очевидно, на початку 1280 р., “коли приспіла зима, вони тоді й рушили: Лев радо пішов із татарами і з сином своїм Юрієм, а Мстислав [Данилович], і Володимир [Василькович], і син Мстиславів Данило пішли через неволю татарську” [11, с.432; 15, стлб. 881]. Військо Лева Даниловича пройшло через Завихвост – Сандомир – до міста Кропивниці (на березі р.Копшив’янки, лівої притоки Вісли, за Сандомиром, на шляху до Кракова; нині село Копшивніца в Свентокшинському воєводстві, Польща), “маючи намір іти до Кракова”. Але мети не досягло, бо, згідно з повідомленням “Галицько-Волинського літопису”, коли Лев “ішов полками своїми і стали вони розходитися пустошити, то [бог] учинив над ними волю свою, бо вбили ляхи із війська його багатьох бояр, і слуг добрих (дружинників – *Л.Л.*), і татар частину вбили. І так вернувся Лев назад із великим безчестям” [11, с.432; 15, стлб. 882].

Більш детально ця битва описана у польських хроністів XV–XVI ст. Так, хроніст Ян Длугош (1415–1480), який послуговувався інформацією з джерел XIII ст., пише, що коли Лев став зі своїми силами коло поселення Госліча (*willam Goszlicze*), за дві милі від Сандомира, то шлях йому перекрило польське військо під проводом краківського каштеляна воєводи краківського Петра, сина Альберта і воєводи сандомирського Януша (*Warsius castelanus Cracoviensis, Petrus filius Alberti Cracoviensis, et Janusius Sandomiriensis*). Тут у п’ятницю третього лютого (*tertia Februarii*, однак правильною є дата 23 лютого, тож Яна Длугош тут помилився) і сталася битва з Левом та його військом, у якій (згідно з розповідями, – відзначає Я.Длугош) загинуло 8 тисяч вояків, 2 тисячі – потрапило в полон, а також було захоплено 7 бойових штандартів (*octo millia caesa, duo capta, signa militaria septem eo praelio intercepta referuntur*). Сам Лев Данилович з невеликою групою своїх людей врятувався втечею. Та на цьому Лешек Чорний не вгамувався, й через 15 днів зібрав 30 тисяч кінноти та 2 тисячі піхоти (*triginta millibus equitum et duobus peditum*) та кинувся наздоганяти Лева Даниловича. В результаті, Лешек Чорний спустошив руську землю аж до Львова і розжився великою здобичю. Під час безжального плондрування (як розповідають, – наголошує Я.Длугош) загинуло 5 тисяч людей, а 4 тисячі – опинилося в неволі [36, р.455–456].

З цього приводу цікавою є також інформація, наведена італійсько-польським хроністом Олександром Гваньї (1534/1538 – 1614), праця якого з’явилася в XVI ст. У ній, крім іншого, Олександр Гваньї, досить детально описує і невдалий похід Лева Даниловича та наслідки цієї акції для галицького князя. При цьому, десь він доповнює Яна Длугоша, а десь – суперечить його інформації. Тож цілком імовірно, що деякий матеріал Олександр Гваньї запозичив із хроніки Яна Длугоша і припустився тих самих поми-

лок, зокрема, дати проведення битви. Хоча, можливо, що Олександр Гваньї, так само, як і Ян Длугош, скористався свідченням польських хронік XIII ст. Отже, Олександр Гваньї пише, що після того, як Лев Данилович “повоював” Люблінську землю, “він підступив до Сандомира, але його звідти із соромом відігнали. Тоді він став з військом біля Госліча, що за дві милі від Сандомира. Проти нього виступили краківський каштелян Варшо і сандомирський воєвода Януш і дали йому битву третього дня місяця лютого року 1280. Спочатку в бій вступили татари, а потім русаки, але зазнали поразки від поляків, і всі, як мухи, кинулись тікати до лісу, кинувши зброю. Сам Лев тоді ледве втік, а з його війська загинуло 8000, а 2000 потрапило в полон до Лешка. Однак він цим мало втішився і за п’ятнадцять днів зібрав 15 000 кінноти й 2000 піхоти й повоював Руську землю аж до Львова, пригнав звідти велике багатство як в людях, так і домашній худобі. Він взяв також чимало замків, інші спалив, пов’язав у пута 4000 полонених” [2, с.112–113].

Отже, на відміну від авторів “Галицько-Волинського літопису”, польські хроністи досить докладно описують битву Лешка Чорного з Левом Даниловичем. Відкритим, однак, залишається питання локалізації місця цієї події: в “Галицько-Волинському літописі” зазначено, що битва відбулася поблизу Кропивниці (Копшивниці), а Ян Длугош та Олександр Гваньї називають поселення Госліч.

Щодо трактувань цієї події істориками, то М.Котляр відзначає, що Лев Данилович не наважився штурмувати Краків, а розпустив свої дружини по його околицях. Цим і скористався Лешек Чорний, який здійснив несподіваний напад та винищив чимало русичів і татар [10, с.223–224]. Інший сучасний дослідник Леонтій Войтович наголошує, що битва відбулася 23 лютого 1280 р. біля міста Копшивниці. Цілком слушною є думка Леонтія Войтовича про те, що, позаяк волинські війська брали участь у цій війні під тиском ординців, то це, можливо, і стало однією з причин поразки війська Лева Даниловича біля міста Копшивниці. При цьому, вчений звертає увагу на те, що його військо відступило аж до Львова [1, с.143]. Про відступ галицького князя пише і М.Котляр, який покликаючись на повідомлення Яна Длугоша, вказує на те, що Лешек “не просто побив Лева, а гнав його аж до Львова й повернувся з великою здобиччю” [10, с.224].

Так чи інакше, але з цього часу і до кінця правління Лешка Чорного між ним та Левом Даниловичем тривала порубіжна війна. У 1282 р. під час набігу ятвягів проти Лешка Чорного було організовано змову. Її очолили сандомирський воєвода Януш, краківський єпископ Павел із Пшеманкова та родина Старжів. На цей раз Лешек зумів досить легко приборкати норавливих магнатів. Однак у 1285 р. між краківським князем та малопольським можновладцями знову спалахнула збройна сутичка. Як і раніше, заколо-

тниками виступали Старжі, котрі прагнули скинути Лешека Чорного й посадити на краківський трон черського князя Конрада II (1262–1294), сина мазовецького володаря Земовита I (Семовіт, Сомовит, 1248 – 1262). Принагідно відзначимо, що після того, як у 1262 р. Земовит I загинув, Мазовію було поділено на Черське і Плоцьке князівства, які відійшли до його синів: перше дісталось старшому – Конрадові II (1262–1294), а друге – молодшому Болеславу II (1262–1313). Повстання в Малопольщі виявилось надзвичайно небезпечним, і для його придушення Лешек Чорний звернувся за допомогою до Угорщини. Краків та інші міста, що підтримали князя, здобули нові привілеї, зокрема право зводити кріпосні стіни [5, с.44; 9, с.101; 36, с.464–465, 477–480]. Все це зміцнило їхню обороноздатність і політичний статус, що стало особливо відчутним під час останнього нападу татар на Польщу 1287 р.

Після смерті 30 вересня 1288 р. Лешека Чорного Серадзьке князівство і Краківщина мали відійти до його брата Владислава I Локетка. Але єпископ Павел із Пшеманкова разом із рицарством Краківської й Сандомирської земель обрали правителем плоцького князя Болеслава II Земовитовича, який був одружений із донькою великого князя литовського Тройдена (бл. 1270–1282). Та краківські містяни, побоюючись помсти Болеслава II Земовитовича за те, що вони воювали проти його брата Конрада II, запросили на трон вроцлавського князя Генрика IV на прізвисько Пробус (Праведний). [1, с.150; 2, с.115, 36, с.495–496]. З іменем цього князя пов'язують другу спробу часткового об'єднання польських земель.

Вроцлавський князь Генрик IV (Пробус) Праведний (1270–1290) був родичем чеських правителів, виховувався при празькому дворі Пршемисла Отакара II і вважався зразком освіченого володаря. Коли 26 серпня 1278 р. на Моравському полі в жорстокій битві з німецьким королем Рудольфом I Габсбургом (1273–1291) трагічно загинув Пршемисл Отакар II, то Генрик IV претендував на опікунство над його малолітнім сином Вацлавом II, а отже, й на владу в Чехії. У цих зусиллях Генрика IV активно підтримувала Вацлавова мати – королева Кунігунда (бл.1245–1285). Проте управителем Чехії та опікуном Вацлава II на найближчі п'ять років став бранденбурзький маркграф Оттон V Довгий, тоді як Моравія на такий самий термін дісталася Рудольфові I Габсбургу. Вроцлавський князь отримав із чеської спадщини лише Кладський край [12, с.49–51; 17, с.95; 22, с.753–770].

Підтримка міст і рицарства дозволила Генрикові IV відстояти Вроцлав від зазіхань силезького (а відтак легницького й глоговського) князя Болеслава II Рогатки (1242–1278) та приєднати до свого уділу частину сусідніх територій. Отримавши Кладський край, Генрик IV Пробус у 1279 р. викупив Кросенську землю, віддану під заставу Бранденбурзькому маркграфству, й

на деякий час заволодів Вієленською (Рудською) областю в районі верхньої течії річки Варти. Він також примусив визнати свою владу глоговського та легницького князів [28, s.76]. Після невдалої спроби стати опікуном малолітнього чеського правителя Генрик IV Пробус об'єднався з Рудольфом I Габсбургом. Ймовірно, під час свого перебування в березні 1280 р. у Відні вроцлавський князь склав Рудольфові I Габсбургові клятву вірності як сеньйору і прийняв від нього свої землі в лено [22, s.771–772; 23, s.80; 37, s.16]. Про що конкретно вели мову два правителі – нам невідомо, але дослідник Томаш Юрек припускає, що при цьому могло підніматися й питання щодо королівської коронації амбітного П'ястовича [37, s.16].

Тож цілком закономірно, що подальшим об'єктом територіальної експансії Генрика IV Пробуса стала Малопольща, щоправда, не відразу, а після смерті Лешека Чорного. Тільки-но восени 1288 р. Генрик IV Пробус підійшов до Кракова, як тамтешній каштелян Сулка з Неджведзя (*Sulkone milite de Myedzirzecz*) здав йому Вавельський замок, а містяни визнали його своїм князем [1, с. 150; 36, р.496; 37, s.21]. Як повідомляють хроністи Ян Длугош і Олександр Гваньї, князь Болеслав був змешений відступити із замку “з великим гнівом, кажучи, що його сюди запросили не на престол, а на війну” [2, s.115, 36, р.496].

Про боротьбу за Краків розповідає і “Галицько-Волинський літопис”. З нього, зокрема, довідуємося, що після Лешека Чорного “сів у Кракові Болеслав Сомовитович, брат Кондратів. Та, прийшовши, Індіріх (Генрик IV Пробус – *І.Л.*), князь воротиславський, вигнав його, бо хотів сам княжити. Болеслав тоді зібрав рать свою і братів своїх, Кондрата і [Володислава] Локетка, і рушили вони на Індіріха до Кракова. Індіріх же не видержав приходу їх і виїхав звідти до Воротиславля, а залогу свою посадив у Кракові – німців, лучних своїх мужів...” [11, с.450; 15, стлб.934].

Залучення інших джерел та історичних досліджень дозволяє відтворити більш детальну картину подій. Владу Генрика IV Пробуса не визнавав краківський єпископ Павел із Пшеманкова та більшість шляхти. Проте Генрик IV Пробус з ними не надто церемонився. Він наказав ув'язнити єпископа, а його замки передав силезькому лицареві Генріхові із Встова. Впорядкувавши свої справи у Кракові, Генрик IV Пробус вирушив до Вроцлава. Тим часом проти нього організувалася коаліція князів, яка стала на бік Болеслава II Земовитовича. До неї увійшли середзький правитель Владислав I Локеток, його брат – ленчицький володар Казимир II (1288–1294; не раніше 1274 р. вони обидва отримали в управління частину Куявії з центром у Бжесьці), а також Конрад II Земовитович. Як тільки, Генрик IV Пробус про все це довідався, він відрядив на оборону Кракова своїх силезьких спільників – легницького князя Генрика V Товстого (1278–1296) і шпро-

тавського володаря Пшемисла. Але 26 лютого 1289 р. союзники Болеслава II Земовитовича розгромили військо силезьких князів поблизу Севержа (Севора, *oppidum Schyewyur*). При цьому шпротавський князь Пшемисл загинув, а Генрик V Товстий врятувався втечею [1, s.150; 2, с.115; 5, s.44; 36, р.499–500; 43, s.410; 45, s.111].

Після цієї перемоги Болеслав зі своїми спільниками зайняв Краків, але не зміг здобути Вавельський замок. Згідно з повідомленням “Галицько-Волинського літопису”, коли “Болеслав прийшов із братами своїми [до Кракова], то в’їхав він у місто, а в город (замок – *Л.Л.*) не можна було в’їхати ратникам, бо кріпко боронилися [німці] із нього пороками і самострілами, – тим – то й не можна було піти приступом до нього, і стали вони довкола города, поїдаючи села” [11, с.450; 15, стлб. 934]. Так “стояли вони, – підсумовує літописець, – коло города літо ціле, б’ючись біля города, але не досягли коло нього нічого” [11, с.451; 15, стлб.935].

Слід, однак, відзначити, що на той час між Болеславом II і Конрадом II Земовитовичами існували певні суперечності. Каменем спотикання була, очевидно, Сандомирська земля, яка належала до спадщини Лешека Чорного, а тепер нею прагнув заволодіти Конрад II Земовитович. Можливо, тут слід шукати одну з причин того, що Болеслав II Земовитович не зміг здобути Вавельський замок. Історик Л.Войтович вважає, що після перемоги поблизу Севержа черський князь Конрад II, попри протиріччя, підтримував претензії свого брата Болеслава II на краківський престол [1, с.150]. На думку ж чеського вченого В.Ванічека, між Конрадом II і Болеславом II Земовитовичами було укладено угоду. Згідно з її положеннями, брати поділили сфери впливу: Конрад мав стати володарем Сандомира, а Болеслав – Кракова [43, s.410].

Щоправда, такі твердження істориків дещо розходяться зі свідченням “Галицько-Волинського літопису”. Як повідомляє “Галицько-Волинський літопис”, влітку 1289 р. “... приїхав був Кондрат, князь Сомовитович, до Мстислава, просячи собі підмоги проти ляхів, бо хотів він піти на княжіння судомирське. І Мстислав обіцяв йому, а Кондрата обдарував і бояр його всіх, і одпустив його, сказавши йому: «Ти поїдь, а я вслід за тобою пошлю рать свою»” [11, с.450; 15, стлб.933]. І справді, тільки-но “Конрад поїхав, то Мстислав зібрав рать свою [і] послав її, призначивши [боярина] Чюдина воєводою. І тоді сів Кондрат-князь у Судомірі завдяки князеві Мстиславу, синові королевому, і його підмозі” [11, с.450; 15, стлб.933].

Отже, як впливає з “Галицько-Волинського літопису”, у своєму прагненні до розширення володінь за рахунок Сандомирської землі Конрад II Земовитович звернувся по допомогу до волинського князя Мстислава Даниловича і таки домогся позитивного вирішення цього питання. З досто-

вірністю повідомлення літописця погоджується й М.Котляр, який вважає, що Конрад II Земовитович визнав себе васалом Мстислава Даниловича і завдяки його підтримці отримав Сандомирську землю [10, с. 226].

Тим часом Лев Данилович знову втрутився у боротьбу між претендентами на краківський трон. На цей раз він активно підтримав Болеслава II Земовитовича, про що повідомляє “Галицько-Волинський літопис”. У другій половині червня “Лев-князь, брат Мстиславів, син королів, онук Романів, сам рушив на поміч Болеславу. І коли прийшов він до Кракова, то рад був йому Болеслав, і Кондрат, і Локетко, яко отцю своєму, тому що Лев був князь мудрий, і хоробрий, і сильний у бою, – немало бо показав він мужності своєї у многих ратях” [11, с.450; 15, стлб.935]. Про участь Лева Даниловича в боротьбі за Краків розповідає також хроніст Оттокар Штирійський [27, р.281, v.21307–21311].

Щоправда, серед сучасних українських істориків немає одностайності щодо питання, якої ж мети домагався галицький князь, надаючи допомогу Болеславу II Земовитовичеві. Так, М.Котляр припускає, що Лев Данилович, мабуть, “сподівався спершу посадити Болеслава у Кракові, а потім скинути його й самому нарешті стати малопольським князем” [10, с.224]. На думку ж Л.Войтовича, у Лева Даниловича було замало сил і він не мав достатніх підстав для такої боротьби, але для нього було важливо, “щоби у Кракові обов’язково сидів його союзник” [1, с.150].

Так чи інакше, але Лев Данилович проявляв у Кракові неабияку активність. На думку Б.Володарського, з допомогою галицького князя, якого викликав на допомогу Владислав I Локеток, було здобуто місто, але не вдалося захопити Вавельський замок [45, с.111]. І хоча Лев Данилович, як відзначає Л.Войтович, намагався штурмувати зі своїм військом Вавель, усі спроби заволодіти замком виявилися безуспішними [1, с.150]. Облога тривала, а галицький князь, як впливає з “Галицько-Волинського літопису”, “послав рать свою до [города] Воротиславля пустошити Індіхові землі” [11, с.452; 15,стлб.936]. Військо Лева Даниловича вторглося вглиб Вроцлавського князівства і дійшло до Ниси (нині місто в Опольському воєводстві, Польща) і Гроткова (нині місто Гродкув в Опольському воєводстві, Польща) [14, с.301; 41, с.405]. У примітках до “Літопису Руського”, складовою частиною якого є й “Галицько-Волинський літопис”, його перекладач із давньоруської мови Леонід Махновець зауважує, що, згідно зі свідченнями польських і німецьких джерел, рать Лева Даниловича плюндрувала землі довкола Гроткова і Ниси 30 червня 1289 р. [11, с.452]. Натомість такі дослідники, як Б.Володарський і Л.Войтович відзначають, що галицькі війська спустошили Вроцлавське князівство наприкінці липня 1289 р. [1, с.150, 45, с.111–112]. Повоювавши таким чином силезькі володіння Генри-

ка IV Пробуса, воїни Лева Даниловича захопили “незчисленне множество челяді, і скоту, і коней, і добра... І прийшли вони до Льва з честю великою і з безліччю здобичі” [11, с.452; 15, стлб.936].

Попри допомогу Лева Даниловича, Болеслав II Земовитович так і не зміг здобути Вавельський замок і невдовзі взагалі відмовився від наміру стати малопольським князем. Щодо Лева Даниловича, то десь у першій половині серпня 1289 р. з військового стану під Вавелем він вирушив в Опаву, аби там зустрітися з чеським королем Вацлавом II.

Як відомо, у 1278 р. управителем Чехії й опікуном Вацлава II став бранденбурзький маркграф Оттон V Довгий. Зважаючи на ту обставину, що його авторитет у чеських землях залежить лише від опікунства, уже на початку 1279 р. він наказав відвезти Вацлава II з Праги в замок Бездеж (на півночі Чехії), де оточив Пршемисловича своїми відданими людьми. В результаті, Вацлав II став Оттоновим бранцем. Ба більше – восени 1279 р. Оттон V Довгий відвіз Вацлава II у Бранденбург [12, с.56–57, 34, с.55–56 42, 309–310; 22, с.373].

І тільки в травні 1283 р. юний король нарешті повернувся до Праги. У січні 1285 р. в Егері, імперському місті, розташованому неподалік від тодішніх чеських кордонів (нині – місто Хеб у Чеській республіці), відбулася завершальна церемонія шлюбу Вацлава II з Гугою (Їткою) (1271–1297), донькою Рудольфа I Габсбурга. Після весільної ночі Рудольф I Габсбург виділив Вацлаву II його спадкові землі, Чехію й Моравію, в лено і визнав його чеським королем. Хоча 27 вересня 1285 р. Вацлаву II виповнилося 14 років і він досяг повноліття, реальна влада й надалі залишалася в руках його вітчима Завіша із Фалкенштейна, лідера впливового знатного клану Вітковців. Слід відзначити, що Завіш із Фалкенштейна був дуже обдарованою та амбітною особою і, оженившись на королеві Кунігунді, вдові Пршемисла Отакара II і матері Вацлава II, відігравав головну роль у державному управлінні, дотримуючись антигабсбурзької політики [34, с.71–104; 39, р.19–26; 40, с.292–295; 46, с.48–55]. Побоюючись, що Завіш намагатиметься захопити чеський трон, Вацлав II, очевидно, десь наприкінці листопада 1288 р. виманив його до Праги, звинуватив у зраді і наказав кинути за ґрати [35, с.10; 44, с.179]. Зауважимо: деякі історики вважають, що ув’язнення Завіша відбулося у січні 1289 р. [41, с.397; 43, с.403–404; 47, с.168,]. В очікуванні суду Завіш перебував під вартою у Білій вежі Празького граду. Однак його спільники продовжували утримувати низку замків і становили серйозну небезпеку для чеського правителя.

З ув’язненням Завіша з Фалкенштейна юний Пршемислович став на шлях утвердження самостійної влади. Нормалізація внутрішнього життя Чеської держави дозволила Вацлаву II активізувати закордонну політику,

серед іншого – і щодо польських земель, де окремі представники династії П'ястовичів намагалися подолати політичну роздробленість. Невідомо, ворожим чи прихильним було ставлення чеського короля до вроцлавського князя Генрика IV Пробуса, який активно розвивав політичну експансію в польських землях і на той час усе ще володів Кладським краєм.

Мабуть, уперше Вацлав II стикнувся з політичною ситуацією в Силезії ще в 1284 р., коли розгорілася сутичка Генрика IV Пробуса з вроцлавським єпископом Томашем. Річ у тім, що єпископ мав у держанні на правах чеського лена замок Едельштейн (*Edelštejn*), який було зведено у другій половині XIII ст. для захисту тамтешніх золотих копалень і охорони шляху, що вів із Вроцлава через Нису в Моравію. Нині його руїни знаходяться біля сучасного міста Золоті Гори (*Zlaté Hory*) в Чехії, на північ від якого пролягає кордон із Польщею. Але Генрик IV Пробус взяв замок в облогу, і тоді єпископ Томаш звернувся до Вацлава II по допомогу, наголосивши при цьому, що ця оборонна споруда є складовою частиною Чеського королівства. Невідомо, однак, чи Вацлав II якимось чином відреагував на цю суперечку, але фактом є те, що в квітні 1285 р. Генрик IV Пробус здобув Едельштейн і володів ним разом із фортецею Цукмантель (*Cukmantel*), одним із укріплень якої тоді були Золоті Гори, аж до своєї смерті [22, s. 773; 23, s. 80–81; 43, s.397].

Для з'ясування стосунків між Вацлавом II і Генриком IV Пробусом після описаних вище подій могло б пролити світло повідомлення хроніки Генріха Гаймбурзького про те, що в 1287 р. Вацлав II воював проти поляків з Вроцлава, а австрійський герцог Альберт (син Рудольфа I Габсбурга – *I.L.*) проти графа Івана (*1287 Wenceslaus rex contra Polonos de Wratislawia, et Albertus dux contra comitem Yvanum pugnavit*) [19, p.320]. Однак чеський історик Роберт Антонін з приводу цієї нотатки зауважує, що хроніст Генріх Гаймбурзький неодноразово припускається помилок при описі тих чи інших подій, а наведені ним дати слід зіставляти з іншими джерелами. Відтак учений апелює до Віденської хроніки, в якій похід герцога Альберта датується 1289 роком [20, s.119; 24, p.715].

Враховуючи непростий стан справ у Чеському королівстві, коли майже вся влада в країні була зосереджена в руках Завіша з Фалкенштейна, можна зробити висновок, що Вацлав II навряд чи наважився б наштовхуватися на конфлікт із Генриком IV Пробусом. Але ситуація докорінно змінюється восени 1288 чи на початку 1289 року, тобто після того, як у Кракові помер бездітний князь Лешек Чорний, а Вацлав II зумів ув'язнити лідера вітковського клану Завіша з Фалкенштейна. З цього моменту починається боротьба за домінантне становище в центральноевропейському просторі, активними учасниками якої стають Вацлав II і Генрик IV Пробус [22,

s.774]. Як відомо, попри протидію деяких польських князів, уже взимку 1288–1289 років Генрик IV Пробус, завдяки підтримці краківських містян, зумів заволодіти резиденцією малопольських володарів. Тут Вацлав II виявився не в змозі якимось чином зашкодити своєму родичеві. У намаганні не допустити об'єднання Вроцлавщини з Краківщиною, чеський король зумів лише повернути на свій бік битомського князя Казимира II Владиславовича (1281/82–1312), який 10 січня 1289 р. на урочистому зібранні в Празі склав Вацлаву II ленну присягу [21, п. 32, р.48–52]. Цікаво відзначити, що Ян Длугош трактує крок Казимира II Владиславовича як такий, що не тільки його зганьбив, але і спричинив велику кривду і засвідчив зневагу до Польського Королівства [36, р.497]. До речі, Казимир II Владиславович був зятем Лева Даниловича [1, с.151].

Зауважимо: В.Ванічек відзначає, що Вацлав II скористався ситуацією і весною 1289 р., коли вроцлавський князь переймався боротьбою за Краків, чеський король несподівано захопив Броумовську та Кладську землі [43, s.408–409]. Однак таке твердження В.Ванічека спростовує медієвіст Роберт Антонін. Учений вважає, що повернення Кладського краю не слід ототожнювати з повідомленням хроніки Генріха Гаймбурзького про війну з вроцлавськими поляками, а джерел, які достовірно підтверджують захоплення цієї землі Вацлавом II у 1289 р., не існує. Тож, очевидно, Генрик IV Пробус зберігав владу над Кладським краєм аж до своєї смерті [20, s.120].

До того ж, у той час Вацлав II був змушений перейматися більш нагальними внутрішніми справами. Річ у тім, що невдовзі після ув'язнення Завіша з Фалкенштейна на півдні Чехії підняли повстання Вітковці. Вони звернулися по допомогу до угорського короля Ласла IV Куна (1272–1290) і до Генрика IV Пробуса. Як свідчить “Збраславська хроніка”, окремі пани навіть запропонували вроцлавському князеві чеську корону [33, р.33; 46, s.66]. Таким чином, намітилися контури досить хиткої коаліції Вітковців, угорського короля Ласла IV Куна і Генрика IV Пробуса [43, s.410–411].

У зв'язку з цим, проблемним є і припущення про похід Вацлава II проти поляків у 1289 р. Та й джерела свідчать лише про те, що того року в середині серпня відбулася зустріч чеського короля з деякими силезькими князями. Про це, зокрема, довідуємося з листа єпископа Тобіаша з Бехіне (*Tobiáš z Bechyně*), в якому той, крім іншого, вітає Вацлава II з успіхом, якого той досяг на зустрічі з польськими князями в Опаві [30, п.192, р.152]. Дослідник Б.Володарський, а відтак і В.Ванічек, Д.Домбровський і Т.Юрек, вважають, що подія відбувалася 15 серпня 1289 р. [25, s.55; 37, s.24; 43, s.410; 45, s.112]. Щодо персонального складу силезьких князів, то, на думку історика Р.Антоніна, майже достовірно можна сказати про присутність в Опаві битомського правителя Казимира II Владиславовича і яворсько-свід-

ніцького володаря Болька I (1278–1301), другого сина Болеслава II Рогатки. Адже Казимир II Владиславович був ленником чеського короля, а Болько I, князь Свідніцький, з'являється в його оточенні в наступні (після 15 серпня) дні [20, s.120]. Так, 23 (24) серпня 1289 р. Вацлав II подарував Болькові I частину прикордонної території, зокрема містечко *Schömberg* (нині – *Chelmsko Śląskie* у Нижньосилезькому воєводстві Польщі) та чотири села [20, s.120; 22, s.775; 41, s. 405].

Деякі чеські джерела свідчать також про присутність в Опаві брата битомського правителя – цешинського князя Мешка III Владиславовича (1281/82 – 1314/15), а також галицького володаря Лева Даниловича. Йдеться про т.з. “формулярник”, згідно з яким невідомий польський князь обіцяє підтримку Вацлаву II і Левові Даниловичу (*regi Boemie et duci Ruzie*) проти будь-кого на вічні часи. При цьому Казимир II і Мешко III Владиславовичі мали підвісити до цієї грамоти свої печатки як свідки [33, s.560]. Слід відзначити, що інформація про зустріч князя Лева Даниловича з Вацлавом II міститься і в “Галицько-Волинському літописі”: „Тоді ж Лев поїхав у Чехи, [в город Опаву], на зустріч до короля [Вацлава], тому, що мав він із ним приязнь велику, dokonчивши з ним мир до [скону] свого живоття. Король же, обдарувавши Льва дарами всякими дорогими, одпустив тоді його з великою честю” [11, с.452; 15, стлб.936].

Отже, на зустрічі з чеським королем в Опаві були присутні Казимир II та Мешко III Владиславовичі, Болько I Свідніцький, Лев Данилович і польський князь, імені якого джерела не називають. Тож постає питання, а хто ж був той невідомий польський князь? Адже серед дослідників донині немає одностайності щодо з'ясування особи цього володаря. У свій час історик Б.Володарський обстоював думку, що на зустрічі в Опаві був присутній і Генрик IV Пробус, якому Вацлав II пообіцяв допомогу. Але цю обіцянку чеського короля про надання вроцлавському князеві військової підтримки зафіксовано лише у “формулярнику”. Відтак Б.Володарський припускав, що натомість Генрик IV Пробус зобов'язувався перед Вацлавом II не втручатися у внутрішні справи Чеської держави, тобто не підтримувати прихильників Завіша з Фалкенштейна [45, s.112–113]. Для Вацлава II це, звичайно, було важливо, адже, як відомо, частина Вітковців прагнула позбавити його влади й запропонувала вроцлавському князеві чеську королівську корону. Однак досі не виявлено жодного документу, навіть “формулярника”, які б підтверджували зобов'язання Генрика IV Пробуса не проявляти прихильності до ворогів Вацлава II.

Питання про зустріч князя Лева Даниловича з Вацлавом II торкнувся й відомий дослідник чеського середньовіччя Йозеф Шуста. Щоправда, вчений вважає помилковою тезу Б.Володарського про дружню угоду, укладену

в середині серпня 1289 р. в Опаві між Вацлавом II та Генриком IV Пробусом. Він припускає, що оскільки ця домовленість зафіксована у “формулярнику”, який не містить дати, то вона, очевидно, має давніше походження [41, s.405]. У своєму трактуванні опавської зустрічі Й.Шуста солідарний з польським ученим Р.Гродецьким [31, s.320].

Водночас серед науковців дедалі активніше утверджується думка про те, що на зустрічі з чеським королем в Опаві був присутній не Генрик IV Пробус, а Владислав I Локеток. Серед тих, хто відстоює таку позицію, польські дослідники Ян Тенговський [42, s.48–49, 53–54] і Даріуш Домбровський [25, s. 55; 26, s.211–212], а також український учений Леонтій Войтович [1, с.151]. Так, Д.Домбровський, услід за Я.Тенговським, відзначає, що, крім Вацлава II й Лева Даниловича, до Опави прибули Казимир II та Мешко III Владиславичі, можливо, Болько I Свідницький, а також Владислав I Локеток. Тут вони підписали угоду про взаємодопомогу проти Генрика IV Прюса і його союзників, а також вирішили підтримати претензії Владислава I Локетка на краківський трон. Очевидно, припускає Д.Домбровський, в Опаві відбулася двостороння домовленість між Левом Даниловичем і Владиславом I Локетком. Вона передбачала шлюб Левового сина Юрія із Локетковою сестрою Евфимією. Матримоніальне порозуміння Лева Даниловича з Владиславом I Локетком, на думку Д.Домбровського, було елементом, покликаним пов'язати учасників опавського зібрання шлюбно-політичним альянсом. Адже Казимир II Владиславович був зятем Лева Даниловича, ленником Вацлава II і водночас двоюрідним братом Владислава I Локетка [25, s. 55].

Із судженнями Д.Домбровського щодо подій в Опаві повністю погоджується Л.Войтович. При цьому він додає, що шлюб Юрія Львовича з Евфимією відбувся в період “між вереснем 1289 і 23 червня 1291 р.”, а переорієнтація Лева Даниловича на користь Владислава I Локетка “могла наступити, коли йому стало очевидно, що польська еліта та більшість П'ястів не підтримають молодшого мазовецького князя” [1, с.151–152], тобто Болеслава II Земовитовича.

По-своєму характеризує опавські події польський історик Томаш Юрек. Він, зокрема, вважає, що Генрика IV Прюса на зустрічі в Опаві не було, а тому досягнення згоди між ним і Вацлавом II, очевидно, слід датувати 1285 роком. Тобто в цьому питанні вчений фактично поділяє погляди Р.Гродецького та Й.Шусти. Разом з тим, Т.Юрек відзначає, що “15 серпня 1289 р. на великому зібранні в Опаві чеська дипломатія створила реальну антипробусівську лігу за участі Генрика легницького, Болька яворського, князів верхньосилезьких і навіть Локетка і Лева галицького” [37, s.24]. Отже, до супротивників вроцлавського князя Т.Юрек відносить ще

й легницького володаря Генрика V Товстого, найстаршого сина Болеслава II Рогатки, що, однак, не підтверджується джерелами. Більше того, як свідчать подальші події, легницький князь невдовзі виступив союзником Генрика IV Пробуса.

Серед сучасних чеських медієвістів немає однозначної оцінки події в Опаві. Так, дослідниця Катарина Харватова вважає, що Вацлав II приєднався до коаліції князів у складі Владислава I Локетка, Пшемисла II деяких інших П'ястовичів, а також галицьких Рюриковичів. З деякими з них чеський король у серпні 1289 р. вів перемовини в Опаві. Далі К.Харватова відзначає, що Вацлавові II сприяла сестра його матері Кунігунди – вдова Лешека Чорного княгиня Грифіна, тобто тітка чеського короля [34, s.126]. Подібні судження характерні і для історика Пршемисла Бара, який наголошує, що Вацлав II однозначно діяв у напрямку формування коаліції князів, спрямованої проти Генрика IV Пробуса [22, s.775]. Дослідник В.Ванічек звертає увагу на те, що в боротьбі за Малопольщу князь Владислав I Локеток уклав союз з Левом Даниловичем, якому пообіцяв Люблінщину і руку своєї сестри Евфимії його синові Юрієві. Щоправда, він не конкретизує, коли і де було укладено таку угоду. Зустріч в Опаві В.Ванічек називає “з'їздом слов'янських князів” з роду “Чеха, Леха і Руса”. Щодо його учасників, то В.Ванічек вважає, що Вацлав II зустрічався з Левом Даниловичем і одним польським князем [43, s.410].

Натомість вчений Роберт Антонін робить спробу з'ясувати, хто ж був цей польський князь. Він припускає, що перемовини чеського короля в Опаві, а також дарунки, отримані від нього Левом Даниловичем, який на той час виступав проти Генрика IV Пробуса, мали спонукати галицького володаря припинити боротьбу з вроцлавським князем. Тож, на думку Р.Антоніна, тим невідомим князем, який в Опаві обіцяв підтримку Вацлавові II і Левові Даниловичу, міг бути саме Генрик IV Пробус. Тобто Р. Антонін намагається реанімувати концепцію Б.Володарського. Та в підсумку вчений відзначає, що, з огляду на характер наявних джерел, відповідь на всі ці питання залишається відкритою [20, s.121].

Побіжний історіографічний екскурс засвідчує, наскільки різняться погляди вчених за відсутності достовірних джерел. Невідомим польським князем, який зустрічався в Опаві з Вацлавом II та Левом Даниловичем, міг бути як Владислав I Локеток, так і Генрик IV Пробус. Хоча події, що сталися найближчим часом, засвідчують, що більш прихильною була фортуна до вроцлавського володаря. Так, уже 24 серпня 1289 р. Генрик IV Пробус разом з легницьким князем Генриком V Товстим зумів розгромити сили союзників під стінами Вавельського замку [1, с.152]. Про те, як розвивалися події, розповідають хроністи Ян Длугош і Олександр Гваньї. Як впливає

з їхніх хронік, жителі Кракова таємно впустили в місто військо Генрика IV Пробуса та легницького князя. Сам Владислав Локеток ледь не потрапив до рук своїх супротивників. Але його врятували монахи-францисканці. Вони тихенько випустили переодягненого в чернечу рясу з капюшоном Владислава I Локетка за міський мур [2, с.115–116; 36, р.500]. Зовсім інша доля спіткала рицарство Владислава I Локетка: одних було вбито, інші потрапили в полон. В неволі опинився і краківський єпископ Павел із Пшеманкова [2, с.116; 36, р.500]. Згодом Генрик IV Пробус напише у своєму тестаменті, що для здобуття Кракова він доклав “чималих коштів і великих зусиль” (*multis sumptibus et magno labore*) [37, s.21].

Джерела взагалі нічого не повідомляють про присутність у Кракові в цей вирішальний момент Лева Даниловича чи його вояків. У “Галицько-Волинському літописі” є лише інформація, що біля Кракова “не досягли вони нічого. І пішов Лев до себе з честю великою, узявши незчисленне множество здобичі – і челяді, і скоту, і коней, і добра, славлячи бога і пречисту його матір, які помогли йому” [11, с.452; 15, стлб. 937]. Дослідник Б.Володарський зауважує, що щедро обдарований Вацлавом II галицький князь повернувся до свого війська, яке залишив під Краковом, і від’їхав з ним додому [45, s.113].

Слід відзначити, що підкорення Краківщини стало чи не єдиним успіхом Генрика IV Пробуса в Малопольщі. Натомість Сандомир у 1290 р. здобув Владислав I Локеток. Та попри це, Генрик IV Пробус вирішив спробувати, як пише хроніст Оттокар Штирійський, відновити польський королівський титул [27, р.287, v.21710–21714]. З цього приводу він розпочав перемовини з папською курією, від рішення якої залежало тоді визнання права на польську королівську корону, а також намагався заручитися підтримкою Рудольфа I Габсбурга [6, с.91; 22, s.776–778; 31, s.321; 34, s.126; 37, s.21, 23]. Проте він так і не дочекався омріяного титулу, бо 23 червня 1290 р. раптово помер. Очевидно, був отруєний [5, с.41; 22, s. 777; 23, s.82]. На той час Генрикові IV Пробусові було всього 32 чи 33 роки.

Отже, наприкінці 80-х років XIII ст. переможцем у боротьбі за Краків став вроцлавський князь Генрик IV Пробус. Галицький володар Лев Данилович, попри початкові наміри, врешті-решт був змушений відмовитися від планів утвердження своєї влади у Малопольщі. Чеський же король Вацлав II, для якого тогочасні події навколо Кракова стали першим турніром у змаганні за польські землі, також не досяг значних успіхів. Єдине, що тоді справді вдалося Вацлаву II, – це зміцнення свого авторитету у Верхній Силезії, де окремі дрібні князі з метою протидії експансії Генрика IV Пробуса віддавали перевагу ленному союзу з чеським королем. Та для Вацлава II все ще було попереду.

Список використаних джерел:

1. Войтович Л.В. Князь Лев Данилович / Леонтій Вікторович Войтович. – Львів: НАН України. Інститут українознавства ім.І.Крип'якевича, 2012. – 181 с.
2. Гваньї Олександр. Хроніка європейської Сарматії / Олександр Гваньї; [упорядкув. та пер. з пол. о.Юрія Мицика]. – К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2007. – 1006 с.
3. Грушевський М. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. / Редкол.: П.С.Сохань (голова) та ін. / Михайло Грушевський. – К.: Наукова думка, 1993. – Том III. До року 1340. – 592 с. – (Пам'ятки історичної думки України).
4. Дейвіс Н. Боже ієрище: історія Польщі / Норман Дейвіс; [пер. з англ. П.Таращук]. – К.: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2008. – 1080 с.
5. Зашкільняк Л. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів/ Леонід Опанасович Зашкільняк, Микола Григорович Крикун. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. – 752 с.
6. Люшин І.І. Польська держава в період правління династії П'ястів (IX – друга половина XIV ст.) / І.І.Люшин // Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій / За ред. проф. В. І. Ярового. – К.: Либідь, 2001. – С. 80–97.
7. Королюк В.Д. Политическое положение польских земель в XII–XIII вв. Рост германской феодальной агрессии / В.Д.Королюк // История Польши в трех томах / Под ред. В.Д. Королюка, И.С. Миллера, П.Н. Третьякова. – Второе, дополн. изд. – М.: Изд. АН СССР, 1956. – Том I. – С.71–76.
8. Королюк В.Д. Основание Тевтонского ордена. Татаро-монгольское нашествие / В.Д.Королюк//История Польши в трех томах / Под ред. В.Д. Королюка, И.С. Миллера, П.Н. Третьякова. – Второе, дополн. изд. – М.: Изд. АН СССР, 1956. – Том I. – С.76–80.
9. Королюк В.Д. Борьба за объединение польских земель / В.Д.Королюк, Л.В.Разумовская // История Польши в трех томах / Под ред. В.Д. Королюка, И.С. Миллера, П.Н. Третьякова. – Второе, дополн. изд. – М.: Изд.АН СССР, 1956. – Том I. – С.101–110.
10. Котляр М. Ф. Галицько-Волинська Русь / Микола Федорович Котляр. – К.: Альтернативи, 1998. – 336 с. – (серія “Україна крізь віки”/том 5).
11. Літопис руський / За Іпатським списком пер. з давньорус. Л.Є.Махновець; Відп. ред. О.В.Мишанич. – К.: Дніпро, 1989. – XVI + 591 с.
12. Ліхтей І.Регентство бранденбурзького маркграфа Оттона V Довгого над спадкоємцем чеського трону Вацлавом (1278 – 1283)// Ужгородські чеські наукові читання: історія, культура, політика, право. Науковий збірник / Ред. Лендьял М., Ліхтей І., Стряпко А. – Ужгород: Поліграфцентр “Ліра”, 2013. – С.46–61.
13. Мыслинский К. Брандербург, крестоносцы и потеря Польшей Западного Помор'я / К.Мыслинский // Польша и Русь. Черты общности и своеобразия в историческом развитии Руси и Польши XII–XVI вв. / Под ред. акад. Б.А. Рыбакова. – М.: Наука, 1974. – С. 114–139.
14. Пащито В.Т. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. – М.: Изд-во АН СССР, 1950. – 330 с.

15. Полное собрание русских летописей. – Издание второе. – С.-Петербургъ : Типографія М. А. Александрова (Надеждинская, 43), 1908. – Томъ второй. Ипатьевская летопись. – XVI с. – 938 стлб.
16. Тымовский М. История Польши / Михал Тымовский, Ян Кеневич, Ежи Хольцер; [пер. с польск. В.Н.Ковалев, М.А.Корзо, М.В.Лескинен]. – М. : Весь Мир, 2004. – 544 с. – (Национальная история).
17. Хек Р. Феодалная раздробленность в Силезии / Р.Хек // Польша и Русь. Черты общности и своеобразия в историческом развитии Руси и Польши XII–XIV вв. / Под ред. акад. Б. А. Рыбакова. – М. : Наука, 1974. – С. 80–113.
18. Щавелева Н.И. К истории второго нашествия монголо-татар на Польшу // Восточная Европа в древности и средневековье. Сб. статей. – М. : Наука, 1978. – С. 307–314.
19. *Annales Heinrici Heimburgensis (Letopisové Jindřicha Heimburského) // Fontes rerum bohemicarum. Prameny dějin českých, vydávané z nadání Palackého péčí “Spolku historického v Praze”. – Praha: Nákladem Nadání Františka Palackého, 1882. – Tom III. Dalimili bohemiae chronicon. – Annales Heinrici Heimburgensis. – Vita Karoli IV imperatoris. – Sermones post mortem Karoli IV imperatoris per Johannem, archiepiscopum Pragensem, et mag. Adalbertum Ranconis de Ericinio facti. – Johannes Neplachonis, abbatis Opatovicensis, chronicon. – Johannes de Marignola chronicon. – P. 303–321.*
20. Antonín R. Zahraniční politika krále Václava II. v letech 1283–1300 / Robert Antonín. – Brno : Matice Moravská, 2009. – 306 s. – (Knižnice Matice Moravské / svazek 26).
21. *Archivum Coronae regni Bohemiae / Edidit Institutum Historicum Rei Publicae Bohemoslovenicae; Opera Venceslai Hrubý. – Pragae: Ministerium scholarum et instructionis publicae, MCMXXXV (1935). – Tomus I, Inde ab A. MLXXXVI. usque ad A. MCCCXLVI. Fasciculus 1. Inde ab A. MLXXXVI. usque ad A. MCCCXV. – 121 p.*
22. Bar P. Vratislavský vévoda Jindřich IV. Probus a poslední Přemyslovci / Přemysl Bar // Český časopis historický. – 2008. – Ročník 106. – Číslo 4. – S. 753–787.
23. Bulín H. Mocenská převaha českého království / Hynek Bulín // Češi a Poláci v minulosti 1 / Hl. red. díla Josef Macůrek. – Praha : ČSAV, 1964. – S. 72–89.
24. *Continuatio Vindobonensis a. 1267–1302 / Edidit Wilhelmus Wattenbach // Monumenta Germaniae Historica : inde ab anno Christi quingentesimo usque ad annum millesimum et quingentesimum / auspiciis Societas Aperiendis Fontibus Rerum Germanicarum Medii Aevi ; edidit Georgius Henricus Pertz. – Hannoverae : Impensis bibliopolii Hahniani, 1851. – P.698 – 722.*
25. Dąbrowski D. Stosunki polityczne Lwa Daniłowicza z sąsiadami zachodnimi w latach 1264 – 1299/1300 r. / Dariusz Dąbrowski // Галичина та Волинь у добу середньовіччя. До 800-річчя з дня народження Данила Галицького [Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України. Історичні та культурологічні студії. – Т. 3]. – Львів, 2001. – С. 42–69.
26. Dąbrowski D. Rodowód Romanowiczów książąt halicko-wołyńskich / Dariusz Dąbrowski. – Poznań; Wrocław : Wydawnictwo Historyczne, 2002. – 348 s. (Biblioteka Genealogiczna, tom 6)
27. *Deutsche Chroniken und andere Geschichtsbücher des Mittelalters / Nach den Abschriften Franz Lichtensteins ; herausgeben von Joseph Seemüller. – Hannover :*

- Hahnsche Buchhandlung*, 1890. – Tomus V. Pars I. Ottokars Österreichische Reimchronik. – 720 p. – (*Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum qui vernacula lingua usi sunt*; T. 5, P. 1).
28. *Dějiny Polska / Jednotlivé kapitoly zpracovali Hynek Bulín, Jaromír Mikulka, Vladislav Štátný, Josef Kolejka, Václav Melichar*. – Praha : Svoboda, 1975. – 571 s.
 29. Fiala Z. *Přemyslovské Čechy. Český stát a společnost v letech 995–1310*. – [Vyd. 2., dopl.]. – Praha : Svoboda, 1975. – 245 s.
 30. *Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně (1279–1296) / Vydal Jan Bedřich Novák*. – Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1903. – 248 s. – (*Historický archiv*; č. 22).
 31. Grodecki R. *Dzieje polityczne Śląska do r. 1290 / Roman Grodecki // Historia Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400*. – Kraków : P.A.U., 1933. – Tom I. – S. 155–326.
 32. *Historia dyplomacji Polskiej / Pod red. M. Biskupa*. – Warszawa Państw.Wydaw. Nauk., 1982. – Tom I. Połowa X w. – 1572. – 874 s.
 33. Hlaváček I. *Nový zlomek formuláře biskupa Tobiáše z Bechyně / Ivan Hlaváček // Československý časopis historický*. – 1958. – Ročník VI [56]. – Číslo 1. – S. 545–561.
 34. Charvátová K. *Václav II. Král český a polský / Kateřina Charvátová*. – Praha : Vyšehrad, 2007. – 352 s. – (*Edice Velké postavy českých dějin / svazek 7*).
 35. Jan L. *Proces se Závišem a proměny královské vlády v letech 1289–1290 / Libor Jan // Český časopis historický*. – 2005. – Ročník 103. – Číslo 1. – S.1–40.
 36. *Joannis Dhugossii seu longini Canonici Cracoviensis Historiae Polonicae : libri XII./ ad veterimorum librorum manuscriptorum fidem recensutt, variis lectionibus annotationibusque instruxit Ignatius Žegota Pauli ; cura et impressis Alexandri Przedziecki. Tomus II. Libri V, VI, VII, VIII*. – Cracoviae : Ex Typographia Kirchmayeriana, MDCCCLXXIII (1873). – 546 p.
 37. Jurek T. *Plany koronacyjne Henryka Probusa / Tomasz Jurek // Śląsk w czasach Henryka IV Prawego. Wratislavia Antiqua 8. Studia z dziejów Wrocławia / Red. K.Wachowski*. – Wrocław 2005. – S. 13–29.
 38. Konvičná J. *Dynastické počátky opavských Přemyslovců a jejich vazby na politiku českých králů / Jana Konvičná*. – *Paginae historiae 4. Sborník Státního ústředního archivu v Praze*. – 1996. – S. 5–38.
 39. *Petra Žitavského kronika Zbraslavská // Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých, vydávané z nadání Palackého péčí "Spolku historického v Praze", pořádáním Josefa Emlera*. – Praha : Nákladem nadání Františka Palackého, 1884. – Díl IV. Kronika Zbraslavská. Výpisy z rozličných kronik s nekolika zápisy Zbraslavskými. Kronika Františka Pražského. Kronika Beneše Krabice z Weitmile / K vydání upravitel Josef Emler. – P. 3–337.
 40. Tęgowski J. *Zabiegę księcia kujawskiego Władysława Łokietka o tron krakowski w latach 1288–1293 / Jan Tęgowski // Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie*. – Włocławek : Włocławskie Towarzystwo Naukowe, 1988. – T.6. Historia. – S.51–59.
 41. Šusta J. *Záviš z Falkenštejna / Jozef Šusta // Český časopis historický*. – 1895. – Ročník XX. – S. 69–75, 246–259, 287–298, 384–392.
 42. Šusta J. *České dějiny / Jozef Šusta*. – Praha : Jan Laichter, 1935. – Dílu II. Část I. *Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*. – 803 s.

43. Vaniček V. *Velké dějiny zemi Koruny české / Vratislav Vaniček*. – Praha–Litomyšl : Paseka, 2002. – Svazek III. 1250–1310. – 760 s.
44. Vystyd M. *Zbislav Zajíc z Třebouně a konec Závíše z Falkenštejna. (Příspěvek ke kritice Štýrské rymované kroniky a formuláře biskupa Tobiáše z Bechyně) / Miloš Vystyd // Český časopis historický*. – 1914. – Ročník XX. – Číslo. 2. – S.165–187.
45. Włodarski B. *Polska i Czechy w drugiej połowie XIII i początkach XIV wieku (1250–1306) / Bronisław Włodarski*. – Lwów: Towarzystwo Naukowe, 1931. – 214 s. (*Archivum towarzystwa Naukowego we Lwowie*. – Dz. 2. – T. 7. – Z. 3.).
46. *Zbraslavská kronika. Chronicon aulae regiae / Překlad František Heřmanský, verše přeložil Rudolf Mertlík, historická revise Zdeněk Fiala, spolupráce Marie Bláhová*. – 2. opravené vydání. – Praha : Svoboda, 1976. – 598 s.
47. Žemlička J. *Století posledních Přemyslovců / Josef Žemlička ; [úvod Dušan Třeštík]*. – Druhé přepracované vydání, v Melantrichu první. – Praha : Melantrich, 1998. – 416 s. – (*Edice historia Bohemica*).